

KANAKUNJUT O`SIMLIGINING SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI

Ro`ziyeva Gulsara Temirqulovna

Ruziyeva.gulsara@gmail.com

Eshmamatova Mo`tabar Jo`raqobilovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Tibbiyot fakulteti

ANNOTATSIYA

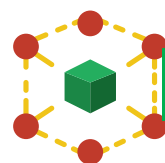
Ushbu maqolada kanakunjut o`simligi fiziologiyasi dorivorlik xususiyati haqida ma`lumot keltirilgan. Kanakunjut qadimda ma`lum bo`lga o`simlik. Ma`lumotlarga ko`ra kanakunjut o`simligi hozirda ham turli joylarda yovvoyi holda o`sadi. Har-xil tuproq- iqlim sharoitida o`sgani tufayli kanakunjutning xilma xil shakllarda tarqalgan va O`zbekistonda mavjud. Kanakunjut (*Ricinus*) sutlamadoshlar oilasiga mansub bo`lib ko`p yillik o`simlik, asosan, moy olish uchun ekiladigan ekin. Kanakunjutning o`q ildiz tizimi mavjud bo`lib ildizi tuproqqa 2-4 m gacha kirib boradi. Poyasi o`tsimon, ichi kovak, tik o`sadi. Balandligi o`z vatanida ya`ni (tropic mintaqalarda) 6-10 m gacha, O`zbekistonda 2-3 m. Palmaga o`xshab tez o`suvchi manzarali o`simlik sifatida o`stiriladi. Poyasi shoxlanadi. Rangli barglari yirik, qalqonsimon, uzun bandli (25-60 sm), bo`laklarga bo`lingan. Guli mayda, yashil, gulto`plami shingil, shakli ponasimon, 5 ta gulto`plamdan iborat. Gul to`plami uchki qismida urg`ochi gullar, yuqori qismida urg`ochi gullar, pastki qismida erkak gullari joylashadi. To`pguli uzun 10-30 sm, ba`zan 70 sm ga boradi. Mevasi- uch uyali ko`sakcha. Ayrim poyalarda ko`sakchalar yetilganda chatnaydi. Urug`i -tuxumsimon, yirik, 1000 ta urug`i vazni 150-500 g, tarkibida 40-57% moy mavjud. Kanakunjut issiqsevar, yorug`sevar, namsevar o`simlik unumdor yerlarda yaxshi o`sadi.

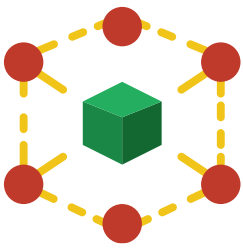
KALIT SO`ZLAR: o`shish davri, urug`i, moy, iqlim, fiziologiyasi, don, sutlamadoshlar, dorivorligi, kanakunjut zaralari, macrocarpus, microcarpus, comminus.

KIRISH.

Kanakunjut (*Ricinus*) ning 3- turi uchraydi. Ulardan, mayda urug`li – *Ricinus macrocarpus* G. pop.; Zanzibar kanakunjuti [*Ricinus zanzibarinus* G. Pop. (*Ricinus . Communis*)] Misrda mil.av 2-ming yillikdan ekila boshlagan. Vatani –

Shimoliy – Sharqiy Afrika. Jahondagi ko`pgina mamlakatlar dehqonchiligida ikki, uch yillik yoki bir yillik ekin tarzida o`stiriladi. O`zbekistonning sug`oriladigan mintaqalarida bir yillik ekin sifatida ekiladi. Kanakunjutning ekilgan maydonlar jahon bo`yicha 1280 ming ga, o`rtacha hosildorlik 10,49 s/ga ni tashkil etadi (1999yil) O`zbekistonning sug`oriladigan yerlarida hosildorligi 20-25s/ga yetgan.

Kanakunjutning o`shish davri 120-150 kunni tashkil qiladi. Moyi qurimaydigan (yod soni 82-86) guruhiga kiradi . (-10C dan -18 C da qotadi) , tabobatda Kanakunjut moyi , parfumeriyada , lok-bo`yoq sanoatida , sovun tayyorlashda , teri va to`qimachilik sanoatlarida ishlatiladi . Kunjarasi zaharli (ritsinin alkaloidi bor) , o`g`it hamda yelim ishlab chiqarishda ishlatiladi . Kanakunjut kuzgi don , dukkakli don , makkajo`xori ekinlaridan bo`shagan yerlarga ekiladi .

Kanakunjut Issiq iqlimda (20-30C da) haroratda yaxshi o`sadi .Uni yengil va o`rtacha nam tuproqqa , suv to`plamaydigan yerlar (sho`rlanmagan , botqoqlanmagan) ekiladi.

Kanakunjut bahorda tuproq harorati (12-15C) ga ekiladi. Urug`I 2-3 sm chuqurlikka sepiladi 1 gektarga 5-8 kg urug` ekiladi.Uni me`yoridan ortiq

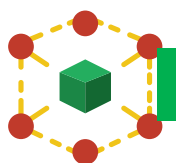
Sug`orish ko`p suv qo`yish zarar qiladi uni nobud bo`lishiga sabab bo`ladi.

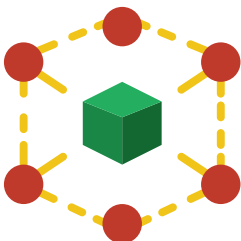
Kanakunjutning foydalari.

Kanakunjutda 40-50 % moy mavjud. Kanakunjut moyi meditsinada eng yaxshi surgı dori sifatida ishlatiladi. Ginekologik ko`z kasalliklarda , yaralarni, tanada kuygan terini, leishmanioz, va boshqa teri kasalliklarini davolashda , sochni o`stiruvchi modda sifatida ishlatiladi. Surtma dorilar va elastic kollodiy tarkibiga kiradi . Xitoyda oziq -ovqatga xam qo`shiladi.

Kanakunjut (kamfora) moyidan bir -ikki tomchi quloqqa tomizilsa , og`riqni yo`qotib quloqqa kirgan hasharotlarni yo`qotadi.

Tanangizda yaralar bo`lsa , kanakunjut yog`ini surting , yaradan xalos bo`lasiz .Shamollaganda yoki bronxit bilan og`riganda 1 osh qoshiq skipidar va 2 oshqoshiq kanakunjut yog`i aralashtirilib , ko`krakka yengil surtilgach , issiq mato bilan o`ralsa tuzalishi tezlashadi .

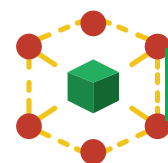

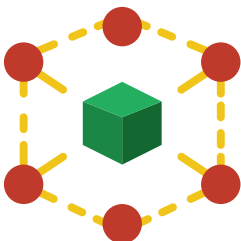
Kanakunjutning zararli hususiyatlari.

Kanakunjutning urug`lari zaharli hisoblanadi. Urug`lari ko`p iste`mol qilinsa toksik ta`sir ko`rsatishi mumkin . Toksik ta`sir ko`rsatish bu organizmlarga zarali yoki zaharli moddalar ta`sir qilishi natijasida yuzaga keladigan salbiy fiziologik o`zgarishdir. Kanakunjut urug`idan zararlangan kishida ich ketishi , ko`ngil aynishi, darmonsizlik kabi holatlar kuzatiladi. Urug`i tarkibidagi zaxarli moddalar ta`sirida bosh og`rishi ,aylanishi va muvozanat saqlashda qiyinchilik yuzaga keladi. Zaharlanishda keyin ko`pincha uyquning buzilishi uyqusizlik kuzatiladi.Bu esa umumiy charchoq va kuchsizliklar kelib chiqadi . Jiddiy zaharlanish natijasida jigar va buyrak faoliyati buzilishi mumkin . Kanakunjut zahari juda tez ta`sir qiladi, masalan bir daqiqa yoki bir soat ichida teri toshishi , qichishishi va nafas olishda qiyinchiliklar yuzaga kelishi kuzatiladi.24 soat ichida kuzatiladigan holatlar: bosh og`rishi, aylanishi , uyqusizlik va umumiy charchoq.Ba`zi hollarda kuchli zaharlanganda bu zaharlanish jigar, buyraklarga jiddiy ta`sir qilsa bu alomatlar bir necha kun yoki hafta ichida namoyon bo`ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Otaboyeva H.N O`simlikshunoslik . Toshkent 2000.

2. O`z .Me birinchi jild. Toshkent 2000.
3. Vikipediya
4. Prator O`. Shamsuvaliyeva. Sulaymonov E, Axunov X, Ibodov K, Mahmudov V. Botanika Toshkent
5. Botamika (darslik) 2017-y

